

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

p-ISSN 0551-911X, e-ISSN 2353-8104

Received: 24 Nov 2025

Accepted: 19 Feb 2026

Published: 30 Mar 2026

<https://doi.org/10.21697/pk.2026.69.1.09>

KS. PIOTR LEWANDOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

piolewl@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-5473-1181>

Ndubueze Ejeh, Benedict. 2025. *Persona, errore e dolo nel matrimonio canonico*, 184. Venezia: Marcianum Press

Publikacja Wydawnictwa Marcianum Press z Wenecji autorstwa Benedicta Ndubueze Ejeha Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego San Pio X w Wenecji, Sędziego Trybunału Kościelnego Triveneto, Członka Komisji Kanonistycznej Synodu Biskupów oraz zarządu *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo* została poświęcona zagadnieniom osoby, błędu, podstępu w historii prawa kanonicznego i aktualnym ustawodawstwie z uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Roty Rzymskiej.

Monografia ukazuje w czterech rozdziałach przekrojową analizę powiązanych zagadnień determinujących wady zgody małżeńskiej, będących przedmiotem procesu o nieważność małżeństwa, oraz wskazuje na potrzebę właściwej formacji i rozeznania przed zawarciem sakramentu małżeństwa.

We wprowadzeniu autor zwraca uwagę na konieczność świadomości względem wszelkich przedsięwzięć, działań czy związków w celu uzyskania właściwych skutków prawnych. Podkreśla, że zaburzone sytuacje poznawcze wynikające z wątpliwości, ignorancji i błędu rzutują na zdolność osoby do działań mogących prowadzić do konsekwencji prawnych o różnym stopniu nasilenia. W ten sposób,

związek między intelektem a wolą w działaniach poszczególnego człowieka stanowi podstawę kanonicznej koncepcji aktów prawnych, a zwłaszcza zgody małżeńskiej. Tym samym jest podstawowym narzędziem analizy prawnej błędu w kontekście zgody małżeńskiej.

W pierwszym rozdziale *Il consenso matrimoniale tra errore, ignoranza e dolo*, Autor prezentuje ogólne koncepcje błędu, ignorancji i podstępny w kontekście wad zgody małżeńskiej, uwydatniając, że błąd wpływa bezpośrednio na akt woli dotyczący decyzji o zawarciu małżeństwa. W dalszej kolejności analizuje rodzaje błędu w nawiązaniu do *Decretum Gratiani*, gdzie wyróżnia błąd dotyczący osoby i błąd dotyczący przymiotów, które pociągają za sobą określone skutki prawne w zależności od powiązań zachodzących między nimi a istotą małżeńskiej umowy jako czynności prawnej. Rozwój historyczno-doktrynalny błędu prowadzącego do nieważności czynności prawnej dotyczył zasadniczo błędu faktycznego obciążającego osobę lub jej przymioty osobowe.

W posoborowej legislacji kanonicznej instytucji błędu ustawodawca stanowi o błędzie prawnym w CIC 1983, który w kan. 1099 stanowi ogólną zasadę dotyczącą prawnej nieistotności błędu co do prawa odnoszącego się do istotnych właściwości jedności i nierozdzielności małżeństwa albo jego godności sakramentalnej. Autor zauważa, że błąd w tym przypadku, mimo że dotyczy tych samych istotnych właściwości małżeństwa, które same w sobie są obojętne dla skuteczności prawnej zgody małżeńskiej, powoduje nieważność małżeństwa, gdyż wada woli ma decydujący wpływ na zamiar zawarcia małżeństwa w odniesieniu do podstawowych aspektów małżeństwa kanonicznego.

W związku z powyższym Autor podjął się analizy historycznej błędu faktycznego, poczynszy od Iwona z Chartres (†1116), który opisywał skutki prawne małżeństwa zawartego między niewolnikiem a osobą wolną. Różnica w statusie małżonków nie stanowiła sama w sobie przeszkody do zawarcia małżeństwa, jeśli niewolnictwo jednego z małżonków było znane drugiemu przed zawarciem małżeństwa i jeśli pan niewolnika wyraził na nie zgodę. Jeśli jednak doszło do błędu co do niewolnictwa małżonka, to należało uznać

małżeństwo za nieważne. To zagadnienie zostało również poruszone przez Gracjana (†1145 ca), który stwierdził, że oszustwo wynikające z niewolnictwa przyczynia się do nieważności małżeństwa. Tymczasem Piotr Lombard (†1160) przedstawił skutek unieważniający błąd mający swe źródło w określeniu osoby ze względu na jej przymiot (np. pochodzenie ze stanu szlacheckiego). Stanowisko Piotra Lombarda zostało potwierdzone przez Rajmunda z Penyafortu (†1275), który twierdził, że małżeństwo z powodu błędu co do tożsamości jest nieważne z powodu braku zgody, pod warunkiem, że osoba ta jest już znana z widzenia, słyszenia lub sławy. Także Tomasz z Akwinu (†1274) stał na stanowisku nieważności małżeństwa niewolnika wynikającego z błędu co do tożsamości danej osoby. Natomiast dla Tomasza Sancheza (†1610) przedmiot błędu nie ograniczał się już do stanu szlacheckiego. Jako ostatniego w przekroju historycznym uwzględniono Alfonsa Marię Liguori (†1787), który uważał, że błąd co do społecznego statusu osoby powoduje nieważność małżeństwa.

Dalsza analiza sprowadza się do błędu prawnego w historii prawa kanonicznego małżeńskiego. Spośród źródeł prawa kanonicznego Ndubueze Ejech nawiązuje do prawa rzymskiego, w którym stwierdza się nieważność czynności prawnej dotkniętej w swej istocie błędem prawnym. W ten sposób, przedłożona rzymska zasada znalazła odzwierciedlenie w tradycji kanonicznej wynikającej z niezgodności między błędem istotnym a niezbędną dobrowolnością aktu prawnego, również w odniesieniu do zgody małżeńskiej. W związku z tym stwierdza, że istotny brak wiedzy o małżeństwie może prowadzić do nieważnie wyrażonej zgody małżeńskiej, gdyż przeświadczenie o „prawie do ciała” było powszechnie uznawane za wystarczające do ważnej zgody małżeńskiej, niezależnie od świadomości aktu małżeńskiego niezbędnego do realizacji tego prawa.

W drugim rozdziale Ndubueze Ejech zajął się problematyką błędu faktycznego i zgody małżeńskiej. Tenże błąd dotyczy przedmiotu zgody, czyli samych małżonków lub ich cech bądź przymiotów. W badaniach wychodzi od aktualnego stanu prawnego w rozpatrywanym zakresie, który stanowi o błędzie co do osoby (kan. 1097 § 1), błędzie co do przymiotu osoby (kan. 1097 § 2) oraz błędzie na skutek podstępu

co do przymiotu drugiej strony, mogącego zakłócić wspólnotę życia małżeńskiego (kan. 1098). Zwraca uwagę, że nupturienti zobowiązują się do wzajemnego przyjęcia praw i obowiązków, które prowadzą do wzajemnego oddania się i przyjęcia przez osoby zdolne do czynności prawnych. Błąd co do osoby identyfikuje z tożsamością seksualną nupturientów. Jego udowodnienie może być przyczyną wady zgody małżeńskiej prowadzącej do nieważności małżeństwa. Tymczasem błąd co do przymiotu osoby Autor odnosi, na podstawie orzecznictwa Trybunału Roty Rzymskiej, do przymiotów prowadzących do tworzenia wspólnoty życia małżeńskiego, takich jak przymioty duchowe, religijne, społeczne, moralne, psychologiczne czy dewiacyjne. Jednakże błąd co do niektórych przymiotów sam w sobie nie wpływa na ważność zgody, ponieważ przedmiot zgody pozostaje nienaruszony. W tym sensie, powołując się na orzecznictwo rotalne, Autor zwraca uwagę na przymioty istotne, jak na przykład przymioty moralne, dziewictwo dziewczyny, posiadanie tytułu naukowego, ciąża, mogące prowadzić do nieważności małżeństwa wynikającej z poważnego zakłócenia wspólnoty życia małżeńskiego.

Następny rozdział odnosi się do podstępu określonego w kan. 1098 CIC. Zakłada się, że osoba dopuszczająca się podstępu działa umyślnie, gdyż wprowadza w błąd co do własnego przymiotu, co prowadzi do braku prawidłowo wyrażonej zgody. W tym ujęciu w wyroku rotalnym *coram Serrano Ruiz* z 28.06.1982 r., podstęp zaprzecza istocie małżeństwa, ponieważ pozbawia rzeczywistość małżeńską prawdy i szczerości należnej małżonkom z prawa naturalnego i ustanowienia Bożego; podważa wolność wyboru małżeńskiego jednej ze stron, wypaczając obraz osoby deklarującej chęć zawarcia małżeństwa; fałszuje obraz podmiotu oddającego się drugiej stronie przez zgodę małżeńską, czyniąc go innym, niż jest w rzeczywistości. Zdaniem badacza, niektórzy zwolennicy powyższego poglądu uważają, że podstęp stanowi znacznie poważniejszy stan rzeczy aniżeli błąd, gdyż został wprowadzony w życie celowo i z wyrachowania. Podstęp musi poprzedzać wyrażenie zgody małżeńskiej lub przynajmniej z nią współistnieć, nawet jeśli jego skutki dotyczą pożycia małżeńskiego. W przypadku braku podstępu w momencie zawarcia małżeństwa,

jakiegokolwiek zakłócenie pożycia małżeńskiego nie może być wynikiem podstępny w rozumieniu kan. 1098. Wspólnota małżeńska może zostać poważnie zakłócona wskutek poważnej choroby fizycznej lub psychicznej, pozostawania w relacji intymnej z osobą trzecią, ciąży z innym mężczyzną, przynależności do przestępczości zorganizowanej, uprzedniej utraty dziewictwa.

Czwarty rozdział niniejszej monografii dotyczy kategorii błędu prawnego. Autor zauważa, że ustawodawca powołuje się na tradycję normatywną, która ustanawia fundamentalną treść poznawczą instytucji małżeństwa, mającą decydujące znaczenie dla ważności wyrażonej zgody małżeńskiej (kan. 1096 § 1-2). W świetle tego kanonu wystarczy, że istnieje pewna adekwatna wiedza na temat fundamentalnych aspektów rzeczywistości małżeńskiej. Tymczasem w odniesieniu do okoliczności drugorzędnej błędu prawnego kan. 1099 określa okoliczności, w których taki błąd, sam w sobie prawnie nieistotny, może prowadzić do nieważności małżeństwa. Tenże kanon przewiduje dwa możliwe rodzaje błędów determinujących wolę, a więc istotne właściwości małżeństwa, do których zalicza się jedność i nierozzerwalność małżeństwa oraz sakramentalną godność małżeńską dwojga ochrzczonych. W tym sensie, uznaje się za niemożliwe, aby błąd dotyczący sakramentalnej godności małżeństwa był przyczyną jego nieważności. Przyjmuje się, że wykluczenie sakramentalności ma miejsce wtedy, gdy wynika ono z błędu determinującego wolę co do sakramentalnej natury samego małżeństwa, a nie z samego wykluczenia godności sakramentalnej. Błąd determinujący wolę, której przedmiotem jest deklarowana godność sakramentalna, nie może ignorować samej rzeczywistości związku małżeńskiego, który między chrześcijanami cieszy się charakterem sakramentu. Tenże błąd nie może być niczym innym, jak tylko fałszywym osądem dotyczącym sakramentalnej natury małżeństwa osób ochrzczonych. Niniejsza wada może wynikać z zaprzeczenia sakramentalnej rzeczywistości małżeństwa będącej świadomym lub nieświadomym wyborem sprzecznym z sakramentalnością małżeństwa. W nawiązaniu do przemówienia Papieża Franciszka do Trybunału Roty Rzymskiej z 23 stycznia 2015 r., Autor podkreśla, że ważność zgody małżeńskiej

może być zagrożona przez brak zrozumienia samego małżeństwa, jeśli wpływa on determinująco na wolę (por. kan. 1099). Również brak wiary może prowadzić do błędu determinującego wolę. Ndu-bueze Ejeh stwierdza, że dowód błędu determinującego obejmuje podwójny przedmiot, to jest fakt błędu i jego determinujący wpływ na wolę małżeńską.

Ocena metodologiczna rozpatrywanej monografii naukowej odnosi się do badań nad osobą, błędem i podstępem w małżeństwie kanonicznym. Badania zostały przeprowadzone poprawnie, jednak nie wyróżniają się niczym szczególnym. Kolejne rozdziały, ukazując problem w perspektywie historycznej i w aktualnym stanie prawnym, nie zostały niestety zakończone podsumowaniem, co powoduje znaczny niedosyt. Tym bardziej że niniejsza monografia pozostawia wrażenie wyjątkowo niejasnej i zawilej, ponieważ argumentacja Autora jest chaotyczna.

Sam układ pracy został logicznie uporządkowany. Poszczególne treści wydają się być ze sobą powiązane, chociaż wywody nie zawsze są przedstawione w sposób zrozumiały. Treść pracy odpowiada tytułowi, gdyż wprowadza w poszczególne zagadnienia będące przedmiotem badań. We wstępie pracy nie podano zastosowanych metod badawczych ani stanu badań. Poważnym deficytem tejże pracy jest brak zakończenia. Wykorzystano niezbyt obszerne źródła prawa kanonicznego i literaturę przedmiotu.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: Not applicable.

Acknowledgments: Not applicable.

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

Abstrakt: Recenzowana monografia Benedicta Ndu-bueze Ejeha podejmuje problematykę osoby, błędu i podstępu w perspektywie historycznej i orzecznictwie Trybunału Roty Rzymskiej. Autor dowodzi, że błąd co do osoby wynika z tożsamości seksualnej nupturientów, podczas gdy błąd co do przymiotu osoby, na podstawie orzecznictwa,

odnosi się do przymiotów prowadzących do tworzenia wspólnoty życia małżeńskiego takich jak przymioty duchowe, religijne, społeczne, moralne, psychologiczne czy dewiacyjne. W odniesieniu do podstępu, Autor uważa, że zaprzecza on istocie małżeństwa, albowiem podstęp wyklucza cechy prawdy i szczerości należnej małżonkom z prawa naturalnego i ustanowienia Bożego. Natomiast błąd prawny określony w kan. 1099 jest fałszywym osądem dotyczącym sakramentalnej natury małżeństwa osób ochrzczonych. W monografii nie podano metod badawczych ani stanu badań. Brakuje również podsumowań rozdziałów i zakończenia. Niniejsza publikacja może być użyteczna dla pracowników sądów kościelnych.

Słowa kluczowe: nieważność małżeństwa, wady zgody małżeńskiej, godność małżeńska, błąd, podstęp

Abstract: The reviewed monograph by Benedict Ndubueze Ejeh addresses the questions of a person, error and fraud in the historical perspective and jurisprudence of the Tribunal of the Roman Rota. The author argues that an error regarding a person results from the sexual identity of nupturients, while an error regarding the attribute of a person on the basis of jurisprudence refers to attributes leading to the creation of a community of married life, such as spiritual, religious, social, moral, psychological or deviant attributes. As for fraud, it denies the essence of marriage because it lacks the truth and sincerity which are due to spouses on account of natural law and divine institution, while the legal error regulated in can. 1099 is a false judgment regarding the sacramental nature of marriage of baptized parsons. The monograph does not specify research methods or the state of research. It also lacks summaries of particular chapters and an ending. This publication may be useful for employees of ecclesiastical courts.

Keywords: marriage nullity, defects of marital consent, marital dignity, error, fraud

Translated by Karol Matysiak